הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

סיכום הדף

מסכת ברכות - דף נב נג

נושא היום: מחלוקות בין ב"ש לב"ה בדברים שבסעודה. נר ובשמים של הבדלה. אמן.

פרק שמיני - 'אלו דברים'

מחלוקות שבין ב"ש לב"ה בדברים הקשורים לסעודה *(להלן המחלוקות כפי ביאורים בדפים נב נג, אח"כ הובאו שאר דברי הסוגיות).* **א. קידוש, לב"ש** ברכת היום קודמת לברכת היין, **והטעם** שמחמת קדושת היום ועניינו מברכים על היין, **ועוד** סיבה מחמת שהיום התקדש עוד לפני שהביאו לפניו יין. **ולב"ה,** היין הוא סיבה לברכה שתאמר, **ולכן** מקדים יין לברכת היום. **ועוד טעם,** ברכת היין תדירה. **והלכה** כדברי ב"ה. **ואמרו ב' טעמים** כנגד ב' טעמים של ב"ש. **ונפסקה** הלכה כמותם, **א.** היה קודם בת קול. **ב.** לאחר בת קול, ולשיטת רבי יהושע שאמר שאין משגיחים בבת קול [1].

ואמנם ב"ש אמרו לגבי קידוש שברכת היום קודמת משום שעדיף להקדים בברכה את השבת. **אבל** בהבדלה למדו שיש לאחרה ככל היותר, **ולכן** מקדים ברכת היין לברכת ההבדלה. **וכמבואר בברייתא** שנכנס לביתו במוצ"ש מברך קודם על היין, נר, בשמים והבדלה. ואם יש לו כוס אחת, יברך אחר ברכהמ"ז [2]. **ובברייתא זו** היא כרבי יהודה שלמד ששיטת ב"ש נר ואח"כ בשמים, **ומקדים** ברכת המזון לכל שאר הברכות. **והוא למד** שלב"ש צריך כוס לברכת המזון. **שהרי** במשנה *(מחלוקת ז)* התבאר לב"ש לא צריך כוס לברכת המזון, **ולא שייך לומר** שכוונתם שמברך ולא שותה, שהרי **אם ברך** צריך לטעום, **ואם טועם** פוגם את הכוס [3], **ואף אם יטעם בידו,** הרי מפחית מהשיעור, ואף אם יש לו מעט יותר משיעור אחד, **מבואר להדיא** שמברך על היין ושותה ואח"כ מברך ברכהמ"ז בלא כוס. **בהכרח** התנא במשנה סבר לב"ש לא צריך כוס, ורבי יהודה סבר שצריך כוס לברכהמ"ז.

ב. לב"ש נט"י קודמת לשתיית כוס יין, אם לא יטול ידיים, **יש לחוש** שהמשקה מאחורי הכוס יקבל טומאה מידיו ויחזור ויטמא את הכלי, **ואין להשתמש** בכלי טמא בסעודה. **והיד** עצמה לא תטמא את הכלי, **כיון** שבחולין שני לטומאה לא עושה שלישי, רק מחמת גזירת משקים שהם חוזרים להיות ראשון לטומאה, **הכלי** שוב יהיה שני. **לב"ה** שתיית הכוס קודמת, שאם יטול ידיו יש לחוש שלא ינגבם יפה [4], **והמשקה** שעל ידיו יקבל טומאה מחמת הכוס, ויטמא את ידיו. **בלא משקים** אין לחוש שהכוס תטמא את הידים, **שאין** כלי מטמא אדם. **והכלי המדובר** הוא כלי שנטמא מאחוריו במשקה, **ולכן** אין חשש שהכוס תטמא את המשקה שבתוכו, שהכלל בכלי שנטמא מאחוריו במשקה, שאין תוכו טמא. **ורק** אם תוכו נטמא כולו נטמא.

יסוד המחלוקת, אם חוששים לטיפות שיתיזו תוך כדי סעודה מתוך הכוס על גבה *(ואז יטמא את ידיו, ונמצא אוכל בידים לא טהורות),* **לב"ש** חוששים, ולכן לא משתמשים בסעודה בכלי שנטמאו אחוריו. **לב"ה** טיפות אלו לא שכיחות, ומותר להשתמש בכלי שנטמא אחוריו, ולכן לא נוטל קודם מחשש שלא ינגב יפה, ואז יטמאו ידיו. **ועוד** אמרו ב"ה לב"ש, אפילו לשיטתכם עדיף לסמוך נט"י לסעודה **ולא לחוש** לחשש רחוק של טיפות שיקבלו טומאה בגב הכוס.

ג. לב"ש, את המגבת שניגב שידיו מניחה על השלחן לשימוש במשך הסעודה, **לדעתם** אסור להשתמש בשלחן טמא, ויתכן והכסא טמא, **ואם יניח** על הכסא יקבל טומאה מחמת משקים הנמצאים במגבת ויטמא ידיו. **אין לחוש** שהכסא עצמו יטמא המגבת משום שכלי לא מטמא כלי. ואין לחוש שהכסה יטמא את האדם, שאין כלי מטמא אדם. **לב"ה** מניח בצד על כסא, ולא מניח על השלחן. **לדעתם** מותר להשתמש בשלחן טמא, ואם יהיה משקה על המגבת הרי יכול לגרום לטומאה באוכלים מצד משקים שחוזרים להיות ראשון לטומאה. **והשלחן** עצמו הוא שני לטומאה, ולכך לא מטמא את האוכל.

יסוד המחלוקת אם מותר להשתמש בשלחן טמא או לא, **לב"ש** אסור מצד גזירה שמא כהנים יאכלו תרומה. **ולב"ה** כהנים אוכלי תרומה זריזים הם ולא חוששים. **ועוד אמרו ב"ה,** בחששות, יש יותר לחוש שיטמא האוכל שיש לו שורש מן התורה, מאשר לחוש לטומאה בידיים, שאין לטומאת ידיים מקור מן התורה.

ד. לב"ש, מטאטא את הבית ואח"כ נוטל מים אחרונים, **שאם** תקדים מים אחרונים, שיירי פת יכולים להיות מאוסים ממי הנטילה. **לב"ה** קודם מים אחרונים, שכאשר יש מסייע תלמיד חכם, הרי נוטל את שיירי הפת שיש בהם כזית ולא ימאס. **והלכה זו מסייעת לריו"ח** שאמר שפירורי פת פחות משיעור כזית מותר לאבדם ביד [5].

יסוד המחלוקת, לב"ש מותר להשתמש במסייע עם הארץ, **לכן** יש לחוש לפירורים. **ולב"ה,** אסור להשתמש בעם הארץ ולכן אין חשש פירורים. **אמר רבי יוסי ברבי חנינא,** במחלוקת זו בשונה משאר המחלוקת [6], הלכה כב"ש וצריך קודם לכבד את הבית. **ורבי אושעיא,** גם למד כך בדין, אך החליף את השמות, ולכן אף בזו פסק כב"ה.

ה. כאשר **מצרף ברכהמ"ז להבדלה, לב"ש** נר, מזון, בשמים והבדלה. **לב"ה,** נר, בשמים, מזון והבדלה. **בדברי המשנה,** מבואר שלכו"ע 'נר' בתחילה. **זה שיטת ר"מ** במחלוקת ב"ש וב"ה. **לדעת רבי יהודה, לכו"ע** מזון בתחילה והבדלה בסוף, **ונחלקו** רק בקדימת בשמים לנר. **ולכן רב הונא בר יהודה** ראה שרבא מברך על בשמים בתחילה. **וכן אמר ריו"ח** שהעולם נהגו כדעת ב"ה לשיטת רבי יהודה [7].

ו. נוסח הברכה, לב"ש 'ברא מאור האש. **לב"ה 'בורא מאורי** האיש'. **אמר רבא, לכו"ע** 'ברא' משמע עבר [8]. **ונחלקו** ב'בורא' שלדעת ב"ה אף זה עבר. **שאל רב יוסף** מפסוקים מפורשים שמבואר ש'בורא' לשון עבר. **ולכן נוקט שלב"ש,** באש יש להבה אחת ולכן אומר 'מאור'. **ולב"ה** יש כמה גוונים ולכן 'מאורי', **וכן מבואר בברייתא** שאמרו ב"ה לב"ש שיש הרבה גוונים באש.

ז. יצא לדרכו לפני שברך ברכהמ"ז, לב"ש חוזר ומברך במקומו. **לב"ה** יברך במקום שנזכר. **אמר רב זביד,** אם לא ברך במזיד, לכו"ע חוזר למקומו ומברך. **אמרו ב"ה,** הרי לא מסתבר להטריחו אם הרחיק מראש הגג עד למטה. **אמרו ב"ש** והרי לארנק היה חוזר, כך גם לגבי ברכהמ"ז. **תלמיד** אחד החמיר על עצמו כב"ש, ושחזר מצא ארנק זהב. **תלמיד** אחר עשה כב"ה במזיד ולא חזר למקומו, ואריה אכל אותו. **רבה בר בר חנה,** הלך בשיירה, אכלו קם ושכח לברך, רצה לחזור למקומו, פחד לומר ששכח לברך, אלא אמר ששכח יונה של זהב, **המתינו** לו ומצא שם יונה של זהב. כנסת ישראל משולה ליונה "כנפי יונה נחפה וכו'". יונה ניצלת בכנפיה, וישראל ניצולים במצוות.

ח. כאשר יש לו **כוס אחת** שהביאו לו לפני ברכת המזון, **לב"ש** שותה בתוך המזון, ואח"כ מברך ואין חובה לברך על כוס. **לב"ה** מברך ברכת המזון ואח"כ מברך על הכוס.

במוצ"ש לא מברכים על נר של גויים, **היות** ולא שבת. **ולא בבשמים של גויים, ביארה הגמ',** וביאר רב חנינא מסורה שכן הביאור במשנה, שהאיסור **מחמת דברי רב יהודה בשם רב,** שסתם מסיבת גויים לע"ז.

מבואר בברייתא, נר ששבת מברכים עליו במוצ"ש, **ושעשו בו מלאכה בשבת** אין מברכים עליו. **וביאר רנב"י,** דווקא אם עשו בו מלאכה האסורה, אבל מלאכה המותרת כגון לצורך חולה, מותר לברך עליו. וכן **מבואר בברייתא,** שנר שהיה דולק מערש"ש מותר להבדלה.

גוי שהדליק במוצ"ש נר מישראל, או ישראל שהדליק במוצ"ש מגוי, מותר לברך מאורי האש, למרות שהנר לא שבת, ויש בו איסור, **אבל התוספת** היתר שהדליק הישראל מתירה את הנר בברכה. **אבל גוי שהדליק מגוי,** למרות שאף כאן בהדלקה במוצ"ש יש תוספת אור המותר, אבל גזרו מחשש שמא ישתמש בנר ראשון מגוי, והוא נר שלא שבת. *(לא שייך לומר שבהדלקה אש מאש אין כלל את השלהבת הראשונה, שא"כ לא יהיו חייבים על הוצאת שלהבת מרה"י לרה"ר בשבת)*

במוצ"ש הלך מחוץ לעיר, מבחר מאורי האש בתנאי **שרוב** תושבי העיר יהודים, או **מחצה** על מחצה. אבל ברוב גויים לא מברך.

ראה ילד המחזיק בידו אבוקה, אם ילד יהודי מברך, אם גוי לא מברך. **ביאר רב יהודה בשם רב,** שראה את הילד מיד אחר שקיעת החמה, **ולכן** יתכן שהוא יהודי ואחז הנר מיד אחר השקיעה, אבל באדם גדול בכה"ג מוכח שהוא גוי.

ראה אש, אם עבה כמו שנעשה לאורה, מברך. ואם לא, נעשתה לבישול ולא מברך. **ובאש שמדליקים את הכבשן,** לא מברכים היות והמטרה לשריפה. **אבל** בסוף הכבשן המטרה היא אף לאורה, ומברכים. ועל זה הדרך, **אש של תנור וכריים** מברכים רק בסוף שיש מטרה אף לצורך אור.

ברכה על נר שבבית הכנסת, א. כאשר יש שם אדם חשוב [9], אין לברך על הנר שהרי יתכן ונעשה רק משום כבודו. וכאשר אין אדם חשוב, בידוע שמטרת הנר להאיר ומברכים עליו. **ב.** אף שיש אדם חשוב, אם יש חזן שצריך את האור, מברכים. **ג,** אף שיש חזן מברכים רק כאשר אין ירח, שבודאי הנר מטרתו לאור.

ישבו בבית המדרש והביאו לפניהם אש לברך מאורי האש, **לב"ש** כל אחד מברך לעצמו מחמת ביטול בית המדרש. **בבית מדרשו של ר"ג** לא היו אומרים למתעטש 'אסותא' מחמת ביטול תורה. **ולב"ה** אחד מוציא את כולם משום 'ברוב עם הדרת מלך'.

על נר ובשמים של מתים אין מברכים, משום שעושים לכבוד ולהעביר את הריח הרע, ולא לצורך הנאה מהריח הטוב.

אמר רב יהודה בשם רב, אם לאותו מת היו מוציאים נרות ביום, הרי שעושים לכבודו ואין מברכים על נרות אלו אפילו בלילה. **אבל** אם היו מוציאים נרות רק בלילה מוכרח שהדבר לשם אור, ומברכים.

אמר ר"ה בושם של בית הכסא, וכן שמן שמטרתו להעביר לכלוך, לא מברכים [10] שאין הכוונה לריח אלא לשלילת הרע.

היושב בחנות של בשם מברך פעם אחת, אם **יוצא ונכנס** מברך בכל פעם, מברכים על הריח היות ומטרתו לריח כדי שיריחו ויקנו.

הלך מחוץ לעיר והריח בשמים, אם רוב תושבים עכו"ם, לא מברך. רוב ישראל, לרבנן, מברך. **לרבי יוסי,** לא מברך מחמת שבנות ישראל מקטירות לכשפים, **ומבארת הגמ'** שבודאי לא חושדים בכל בנות ישראל, אלא מיעוטן, ויש עוד מיועט שמטרת הריח לצורך הבגדים, ונמצא שרוב הבושם לא למטרת ריח.

אמר רבי חייא בר אבא בשם ריו"ח, בער"ש בטבריה, או במצו"ש בציפורי לא מברך, היות ומטרת הריח לבישום כלים.

הלך בשוק של ע"ז ורצה להריח, יש בו איסור הנאה וחוטא.

לא מברכים על הנר עד שיהנו מאורו. ביאר רב יהודה בשם רב, שאין צריך להנות ממש בקירוב מקום, אלא אפילו עומד מעט רחוק אם יתקרב יוכל להנות, מברך. *(להלן רבא חולק)* **ומבארת הגמ'** שצריך לראות את השלהבת, ואם עומד ורואה את הפצת האור ולא את השלהבת אינו מברך. **וכן** בגחלת שנחלשת לא מברך היות ואף בקירבתה אין בה הנאה.

על **נחלים לוחשות** מברך, שיעור הדבר **לרבי חסדא,** אם יכניס קיסם ידלק מאליו. ועל **'עוממות'** שנחלשו אין מברכים, **ומסקנת הגמ'** שהכתיבה 'עוממות' ולא 'אוממות' **לדברי רב חסדא בר אבדימי** ממה שנאמר "ארזים לא עממוהו".

לדעת רבא, מברך בורא מאורי האש רק כאשר נהנה ממש לאורו מקרוב. **ושיעור ביאר עולא,** שיבדיל בין מטבע של איסר לפונדיון. **ולחזקיה** שיבדיל בין סוג משקל של העיר טבריה לנהוג בעיר ציפורי.

מביאה הגמ' שרב יהודה ברך על נר של שכן מרוחק. **ורבא** לשיטתו על נר של שכן קרוב. **ואביי,** ברך על נר של שכנו *(לא מבואר ברש"י מה המרחק).*

אמר רב יהודה בשם רב, לא חייב לטרוח בשביל נר הבדלה כמו על שאר מצוות. **אמר רבי זירא,** שכך נהג לאחר ששמע הלכה זו, ברך רק אם הזדמן לו.

שכח ברכהמ"ז יכול לברך עד שיתעכל המזון שבמעיו. **ביאר ריו"ח,** כלומר שעדיין לא רעב. **לר"ל** *(למסקנא)* [11], באכילה **מועטת,** אם עדיין צמא מחמת האכילה. באכילה **מרובה,** שיעור הליכה של ד' מיל.

על ברכותיו של ישראל עונים 'אמן' אף אם לא שמע כל הברכה, **וביארו חייא בר רב, ור"נ בשם רבה בר אבוה** שמודבר שלא יוצא ידי חובה, אלא רק עצם עניית אמן. על **ברכת כותי** אינו עונה אא"כ שמע כל הברכה.

נחלקו תנאים אם גדול המברך או העונה אמן, **רב חייא ורב הונא** אמרו לבניהם, שיעדיפו לברך ואחרים יענו אמן, **הם סברו** שגדול המברך וכך למדו בברייתא שנותנים שכר למברך יותר מלעונה. **אמנם שיטת רבי יוסי** שהעונה אמן גדול, **והמשיל רבי נהוראי** למנצח במלחמה הוא הגדול האחרון, כך העונה אמן גדול מהלוחם המברך.

אמר רב לשמואל, לא עונים 'אמן' אחר תינוקות של בית רבן שהרי הברכות הם רק להתלמד, אמנם על ברכות ההפטרה עונים אחריהם אמן.

לרבי זילאי, אין לברך ברכהמ"ז לפני שנתנו שמן לסיכת הידיים ונקיונם. **לרבי זיואי,** לא מעכב את הברכה. **לרבי אחא,** במקום שנהגו לסוך בשמן טוב, מעכב. **אמר רבי זוהמאי,** ידים מזוהמות פסולות לברכה, כדרך שכהן שאינו מריח נעים, פסול לעבודה. **אמר רנב"י,** יש בידנו ברייתא **שמבואר 'והתקדישתם'** היינו מים ראשונים. **'והייתם קדושים'** היינו מים אחרונים [12]. **'כי קדוש אני'** היינו סיכת שמן לרגילים בכך. **'אני ד' אלקיכם'** היינו ברכת המזון.

הדרן עלך פרק שמיני - אלו דברים

הארות:

[1] עי' בתוד"ה ורבי, מה הדין כאשר רוב כנגד הבת קול. עוד עסקו בתוס' מדוע ברכת המזון היין לאחר ג' ברכות בשונה מקידוש והבדלה. [2] בתוד"ה מניחו, דנו אם מותר לטעום קודם הבדלה. [3] ביארו בתוד"ה טעמו, שרק לגבי כוס ברכה יש נידון של 'פגום' ולא לגבי ברכת הנהנין. והביאו שיש לתקן אף כוס פגום. [4] ביארו בתוד"ה גזרה, שלא חששו בתוך הסעודה לידיים רטובות. [5] הביאו תוד"ה פירורין, שקשה לעניות. [6] ציינו תוד"ה בכוליה, שבנידון לחזור למקומו אם שכח ולא בירך משמע מהנהגת האמוראים שהלכה כב"ש. וביארו שאף ב"ה מודים להם שכך נכון לעשות, רק לא הטריחו. [7] נקטו תוד"ה נהגו, הכוונה נהגו כך, שכך עשו וכך לכתחילה, לאפוקיי מקומות שנהגו אינו מורה שכך לעשות. [8] וביארו תוד"ה בברא, שלשיטה זו בכ"ז לב"ה אומרים 'בורא' להצמיד ללשון הפסוק. [9] ביארנו כרש"י ד"ה אור וכו'. אבל בתוד"ה הא, הביאו שיטת ר"ח לאידך גיסא. [10] ביארו רש"י ד"ה אין מברכים, וכן בתוס', שכן מברכים 'בורא שמן ערב'. [11] ביארנו כרש"י, ובתוד"ה באכילה, ביארו להפך. [12] תוד"ה והייתם, דנו לגבי חיוב מים אחרונים וחשש מלח סדומית.